
Karel IV. a pražská univerzita

Drahomír Suchánek

Mezi nejvýznamnější počiny Karla IV. bezesporu patří založení pražského vysokého učení. Český a římský král nepochyboval, že nejen pro vzestup prestiže Českého království, ale i pro rozvoj vzdělanosti v západní části Svaté říše římské je nová univerzitní instituce nezbytná. Prahu nezvolil náhodně – jednalo se o jeho rezidenční město, které se mělo během krátké doby proměnit v centrum říšské politiky.

První pokusy o vytvoření vysokého učení podnikl již Karlův děd Václav II., ale záměr se kvůli mnoha těžkostem nezdařil. Karel myšlenku oživil ještě před nástupem na český trůn a v roce 1346 se obrátil na papeže Klimenta VI., svého bývalého vychovatele a blízkého přítele, se žádostí o zřízení pražské univerzity. Tuto žádost podpořil při jednáních na papežském dvoře v Avignonu i pražský arcibiskup Arnošt z Pardubic. Papež souhlasil a 26. ledna 1347 vydal potřebnou zakládací listinu. Český král následně předložil univerzitní projekt českému zemskému sněmu a po jeho souhlasu vydal 7. dubna 1348 vlastní zakládací listinu, potvrzenou ještě zlatou bulou římského a českého krále. Vzniklo tak první vysoké učení (tzv. *studium generale*) na sever od Alp a na východ od Paříže.

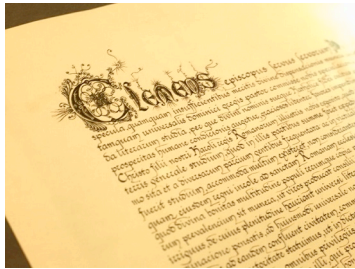
Univerzita, postavená pod ochranu zemského patrona sv. Václava, měla pro českého panovníka velkou cenu. Karel IV. ji zřizoval s jasným záměrem podpořit vzdělanost českých zemí a učinit z ní mezinárodní instituci celofíšského významu. Během let strávených ve Francii a Itálii měl možnost poznat univerzity v románských zemích a nově založenému učení vtiskl zřetelný obraz, odpovídající vzorům prestižních univerzit v Paříži a Boloni. Členy její akademické obce měli být nejen domácí, ale i mnozí cizí učitelé a studenti, zejména ze středoevropských oblastí. Univerzita se proto dělila na tzv. národy, reprezentující oblasti, z nichž přicházel největší počet studentů. V Praze to byl národ český, bavorský, saský a polský. Tyto národy měly posléze i podíl na správě a vedení univerzity.

Podle vzoru pařížského vysokého učení vypadalo i rozdělení na jednotlivé fakulty. V Praze již od počátku fungoval ideální počet čtyř fakult. Základ tvořila fakulta svobodných umění, nazývaná rovněž artistickou fakultou, předchůdkyně nynější fakulty filozofické. Jejím úkolem bylo zprostředkovat studentům širší všeobecné vzdělání, potřebné pro studium na vyšších, odborných fakultách. Studenti se posléze mohli rozhodnout pro studium na jedné z dalších tří fakult – právnické, lékařské či nejvýznamnější teologické. I z tohoto důvodu nejvíce studentů i učitelů měla artistická fakulta – v době svého rozkvětu zde přenášely na tři desítky univerzitních mistrů. Ostatní fakulty byly personálně mnohem skromnější.

Založení univerzity představovalo pouze první krok zamýšleného díla. Pokud měla Praha naplnit naděje, které do ní panovník vkládal, musela získat odpovídající právní a materiální zázemí. Proto již 14. ledna 1349 dostala univerzita

důležitá privilegia, zejména právo vydávat vlastní statut a osvobození od daní (tzv. Eisenašský císařský diplom). Dohled nad rozvojem univerzity převzal její první kancléř, pražský arcibiskup Arnošt z Pardubic, který se postaral o vydání prvního univerzitního statutu (schválen 10. dubna 1360). Již roku 1352 uložil arcibiskup duchovenstvu mimořádnou daň a z jejího výnosu nakoupil pro univerzitu první statky, z nichž měly být hrazeny důchody pro univerzitní profesory. I v dalších letech se arcibiskup snažil univerzitní učitele podporovat, např. na vlastní náklady fundoval při svatovítské katedrále prebendu pro mistra teologie. Bez příspěvku panovníka by ale všechny tyto odkazy k vytvoření bohaté a sebevědomé univerzity ani zdaleka nestačily.

Univerzita zpočátku neměla stálé sídlo, proto se přednášelo v různých pražských chrámech a kláštorech – např. ve svatovítské katedrále, v kostele sv. Tomáše na Malé Straně či minoritském klášteře sv. Jakuba. Lépe na tom nebyli ani studenti, kteří nejednou bydleli přímo v soukromých domech univerzitních mistrů a platili nájem. Situace se zlepšila až koncem 50. let, kdy získala artistická fakulta první dům u kláštera sv. Františka a sv. Anežky. Neutěšenou situaci napomohla vyřešit až rivalita mezi Karlem IV. a jeho jižním habsburským sousedem. V roce 1365 založil rakouský vévoda Rudolf ve Vídni univerzitu, která mohla být pražskému vysokému učení vážnou konkurencí. Karel nechtěl čekat na vzestup vídeňského učení a urychleně podpořil rozvoj pražské univerzity. Hned následujícího roku, 30. července 1366, založil kolej, která měla po vzoru pařížské Sorbonny poskytnout zázemí jak pro mistry, tak i studenty univerzity. Kolej nesla po zakladateli i své jméno - *Collegium Carolinum* – a měla zajistit ubytování pro dvanáct mistrů svobodných umění. Týž den Karel IV. rozhodl také o založení druhé koleje Vše svatých, pro níž vyčlenil dům na Malé straně naproti chrámu sv. Mikuláše. Panovník současně ustanovil, že kapitula Vše svatých na Pražském hradě má být do budoucna obsazována pouze univerzitními profesory, čímž jim zajistil náležitý finanční příjem. Zakladatel nezapomněl ani na mediky, pro něž založil kolej v dnešní Kaprově ulici.

Opravdu důstojné sídlo a odpovídající zázemí získala univerzita až za vlády Karlova syna Václava IV. Na počátku 80. let se Karlova kolej přemístila na Staré Město, kde pro ni Václav odkoupil soubor několika domů rodiny Rotlevů. Václav komplex budov, které již stačil královský mincmistr Jan Rotlev částečně propojit v jeden palác, získal v roce 1383 a po dalších úpravách jej o tři roky později předal univerzitě. Tzv. Karolinum sloužilo jako centrem univerzitního života a zůstalo sídlem rektora až do dnešních dnů. V paláci bylo také obydlí pro další univerzitní mistry a několik reprezentativních prostor pro univerzitní shromáždění. Největší význam měla velká síň pro slavnostní shromáždění univerzitní obce a dále dvě menší prostory, které zpočátku využívala artistická fakulta a saský národ. V dalších letech se potom Karolinum dále upravovalo a přestavovalo, až do dnešní podoby.

Rozšiřující literatura:

ČORNEJOVÁ, Ivana – SVATOŠ, Michal (eds.). *Dějiny Univerzity Karlovy. 1. díl: 1347/48-1622*. Praha: Karolinum, 1995.

KUBIČEK, Alois – PETRÁŇOVÁ, Alena – PETRÁŇ, Josef. *Karolinum a historické koleje Univerzity Karlovy v Praze*. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury a umění, 1961.

PETRÁŇ, Josef (ed.). *Památky Univerzity Karlovy*. Praha: Karolinum, 1999.